

O'zbekiston

2014-yilda O'zbekiston bolalar mehnatining eng yomon shakllarini tugatish uchun choralar ko'rgan bo'lsa-da, paxta sanoatida bolalarni majburan ishlatgani ham ko'zga tashlandi. Markaziy hukumat paxta dalalarida bolalar ishlatalishini bartaraf etish va kamaytirishga jiddiy harakat qilganiga qaramasdan, O'zbekiston past bahoga loyiq, chunki bolalarning hukumat tomonidan paxta sanoatida majburiy ishlatalishi, ayniqsa, mahalliy ko'lamma davom etmoqda. Aytish joiz, bolalar yoppasiga, markazdan muvofiqlashtirilgan holda safarbar etilmadi, biroq ayrim mahalliy mulozimlar bolalarni paxta terimiga olib chiqqan hollar ko'p.

Bu amaliyotga nuqta qo'yish maqsadida Vazirlar Mahkamasi 18 yoshga yetmaganlar yig'im-terimga jalb etilmasligini ta'minlash niyati borligini ma'lum qildi; bolalar majburiy ravishda dalaga olib chiqilishini bartaraf etish to'g'risida jamoatchilik xabardor qilindi; shuningdek, bolalar mehnatiga alternativ sifatida mактабдан ташқари о'quv dasturlari tashkil qilindi. Shu bilan birga, hukumat Xalqaro Mehnat Tashkiloti metodologiyasi asosida paxta yetishtiriladigan barcha viloyatlarda 2014-yilgi terim mavsumi ustidan monitoringni yo'lga qo'ydi. Natijada 41 yosh terimchi aniqlandi, bolalar mehnatidan foydalangan 19 mактаб rasmiysi va xo'jalik rahbarlariga jarima solindi va bolalar dalalardan chiqarib yuborildi.

Yig'im-terimda bolalar ishtirokini to'xtatishga qaratilgan sa'y-harakatlarga qaramasdan, ixtisoslashgan o'quv dargohlaridan uchinchi kurs talabalarini (asosan 18 yoshdagilarni) paxtaga ommaviy ravishda safarbar etish barobarida, 17 yoshli talabalarning ham nomalum sonda dalaga olib chiqilgani ma'lum. Qator viloyatlarda yosh talabalar paxta terishga jalb etilgani haqida mustaqil kuzatuvchilar ham xabar berdi. Ma'lumotlarga qaraganda, mahalliy mutasaddilar, xususan, viloyat yoki tuman rasmiysi (hokim) yoki shahar hokimi 18 yoshga yetmagan talabarni safarbar qilishga shaxsan buyruq bergen.

Paxta dalalarida ro'y bergan qonunbazarliklar haqida xabar bermoqchi bo'lganlar ko'rsatilgan telefon raqamiga tusha olmagan hollar ham bo'lgan - bu esa bolalar mehnatiga oid shikoyatlarni qabul qilish va ko'rib chiqish tizimida jiddiy nuqsonlar borligidan dalolat. O'zbekistonda paxta hamon kvota sistemasiga tayangan holda yetishtiriladi. Hukumat tomonidan belgilangan narxlar mahalliy rahbarlarni majburiy mehnatdan foydalanishga rag'batlantiruvchi omil bo'lib xizmat qiladi va bolalar ishchi kuchi sifatida jalb etilishiga zamin yaratadi. Ayrim kuzatuvchilarga ko'ra, bolalarni paxta terimiga olib chiqish qanchalik kamaygan bo'lsa, katta yoshdagilar mobilizatsiyasi shunchaga ko'paygan, ammo bu o'z tasdig'ini topganicha yo'q. Terim paytida ma'lumot to'plashga harakat qilganlar mahalliy hokimiyat organlari tomonidan kuzatuvga yo'liqqani, qo'rqitilgani va ushlangani haqida xabarlar bor.

Yuqorida ma'lumotlarga asoslanib, O'zbekistonda bolalar mehnati, jumladan, uning eng xunuk ko'rinishlariga barham berish uchun quyidagilar tavsiya etiladi.

Yo'naliш	Tavsiyalar	Tavsiya etilgan yillar
Qonunlar ijrosi	Mehnat sharoitini va jinoiy tekshiruvlarni bolalar mehnatining xavfli shakllari ko'p uchraydigan sohalarga, ayniqsa, paxta sanoatiga qarating.	2011 – 2014
	Mustaqil kuzatuvchilarga paxta yig'im-terimini monitoring qilishga, istalgan payt dalalarni borib ko'rishga ruxsat bering.	2014
	Qonunbazarliklarni yashirish maqsadida kuzatuvchilarga do'q-po'pisa	

<p>qilgan yoki ularni qamoqqa olgan rasmiylarni jazolang.</p>		
	Bolalar mehnatining eng yomon ko'rinishlari va bolalar savdosi bilan bog'liq tekshiruvlar va sud ishlari haqida ma'lumotlarni yangilab, ommaga havola eting	2011 – 2014
	O'quv muassasalarida ma'lumot saqlash tartibini kuchaytiring hamda viloyatlarda paxta terimchilarining yoshini ko'rsatuvchi ro'yxatlar tuzilishini ta'minlang.	2013 – 2014
	Yig'im-terim jarayonini kuzatib boradigan va qonunlar ijrosini ta'minlaydigan keng qamroqli shunday bir tizimni yo'lga qo'yingki, uning doirasida ishchilar shikoyatlari, mакtablar yopilgani, 18 yoshga yetmagan bolalar paxtaga safarbar qilinishi yoki boshqa turdag'i mehnatga jalb qilingani haqidagi ma'lumotlar tekshirilsin. Javobgar shaxslar, jumladan, mahalliy mutasaddilarni (hokimlarni) jazoga torting.	2012 – 2014
Hukumat siyosati	Bolalar mehnatiga chek qo'yish va bu illatning oldini olishga qaratilgan strategiya ta'lim va maorif dasturlarida mujassam bo'lsin.	2014
	Paxta sanoatida bolalar ekspluatatsiyasi man etilgani to'g'risida keng jamoatchilikni yaxshiroq xabardor qiling. Bolalar mehnatining aniq huquqiy ta'rifi va qonunga rioya qilmaslikning oqibatlari tushuntirilgan materiallar, tasviriy qo'llanmalar tayyorlanishi va tarqatilishi maqsadga muvofiq.	2014
	18 yoshgacha bo'lgan fuqarolarning paxta terimiga majburlash amaliyotiga barham berish maqsadida kvota sistemasini qayta ko'rib chiqing.	2012 – 2014
	Bolalar mehnati masalasi bo'yicha ommaviy so'rov o'tkazing	2013 – 2014
Ijtimoiy dasturlar	Bolalar mehnatining eng xunuk shakllari, ayniqsa, paxta yetishtirishda ishlatilayotgan bolalarga alohida ahamiyat qaratib, tegishli dasturlarni kengaytiring	2009 – 2014
	Bolalar mehnati, majburiy mehnat hamda yig'im-terim paytidagi boshqa qonunbuzarliklar haqida ma'lumot yig'adigan telefon tarmoqlari to'liq ish olib borishini, uning xodimlari treningdan o'tib, yordamga tayyor turishini ta'minlang.	2014
	Bolalar mehnatini bartaraf etishda ta'limiy yordam dasturlari hamda oilalarni qo'llab-quvvatlash programmalari qanchalik hissa qo'sha olishini o'rganib chiqing.	2011 – 2014